

УДК 177.5:316.647.82:37.014.53
DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2020.3.7>

Лісіцин Віталій Вікторович
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії та суспільно-гуманітарних дисциплін
КЗ «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти»
Запорізької обласної ради
вул. Незалежної України 57А, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0003-0620-3733

ПОНЯТТЯ ОСВІТНЬОЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ: СТАНОВЛЕННЯ, РОЗВИТОК, СУЧАСНЕ ТЛУМАЧЕННЯ

У статті розглядається питання еволюції поняття освітньої дискримінації, аналізується його зміст у філософських та правових інтерпретаціях. Актуальність проблеми визначається необхідністю забезпечення рівного доступу до якісної освіти і подолання наслідків неоднакового ставлення до різних категорій здобувачів освіти, яке мало місце в освітньому просторі України на попередніх етапах її розвитку. Питання дискримінації в освіті останні кілька десятиліть активно вивчалось закордонними та вітчизняними науковцями, однак проблема визначення змісту самого поняття освітньої дискримінації дотепер залишається малодослідженою.

Мета дослідження полягає у визначенні сутності та характерних ознак освітньої дискримінації. У сучасних освітніх відносинах спостерігається суперечність між наданням правових гарантій захисту від дискримінації для всіх категорій здобувачів освіти та забезпеченням освітніх преференцій для окремих осіб. Зазначена суперечність потребує вирішення на філософському та правовому рівнях. Значною мірою вирішення цієї проблеми залежить від чіткого визначення змісту поняття освітньої дискримінації.

Шляхом філософського аналізу еволюції і сучасних інтерпретацій поняття освітньої дискримінації, а також за допомогою його диференціації зі змістом споріднених понять здійснюється виявлення родового та видового компонента зазначеної категорії

У процесі розгляду питання еволюції загального поняття дискримінації автор з'ясував, що в сучасному розумінні воно почало вживатися у другій половині ХХ століття, що відображено в ухвалених у цей період антидискримінаційних міжнародних угодах. На підставі аналізу офіційних тлумачень поняття дискримінації й особливостей її виявлення в освіті робиться висновок про те, що освітня дискримінація являє собою ситуацію, за якої особа або група осіб за якимись ознаками зазнає обмеження прав у галузі освіти у вигляді: закриття або обмеження доступу до освіти через нижчий освітній рівень; використання практики роздільного навчання без забезпечення рівних можливостей для всіх здобувачів освіти; створення для окремих осіб або груп людей освітніх умов, що несумісні з гідністю людини.

Ключові слова: освітня дискримінація, позитивні дії, справедливість, рівність, сегрегація.

Вступ. Проблема дискримінації, що спостерігається в будь-якій галузі суспільства, зокрема в освіті, привертає підвищену увагу громадськості і науковців, особливо в часи погіршення економічного становища і загострення соціальних суперечностей. Ситуація, що склалася сьогодні в різних країнах світу у зв'язку з пандемією, робить людей особливо чутливими до порушень принципів рівності та справедливості і визначає актуальність теорії і практики подолання дискримінації. Найбільш активно проблема дискримінації в освіті досліджувалася американськими вченими, які головну увагу приділяли її расовому аспекту. До авторів робіт зазначеної тематики, що були написані в останнє десятиліття, належать Емі Е. Слатон (2010 р.), Лінн Позі-Меддокс (2014 р.), Карла Шедд (2015 р.).

Українські науковці під час дослідження проблеми освітньої дискримінації головну увагу приділяють її гендерному аспекту. Сутність гендерної дискримінації в освіті та підходи до її подолання розкриті у творах, авторами яких є вітчизняні вчені: В. Гайденко, Т. Говорун,

С. Вихор, Т. Дороніна й інші. Питання забезпечення рівного доступу до освіти і ролі, яку в цьому процесі здана відігравати позитивна дискримінація, розглядалося в роботах С. Оксамитної. Філософське осмислення питання дискримінації та розгляд правових механізмів її подолання в різних галузях суспільних відносин здійснювали З. Равлінко, С. Ковбасюк, І. Грицай. Незважаючи на значну увагу до теми дискримінації в освіті, залишається малоослідженою проблема визначення відповідного поняття.

Постановка проблеми полягає в тому, що в сучасному правовому полі України, яким регулюються освітні відносини, спостерігається суперечність між законодавчим закріпленням захисту від дискримінації для всіх категорій здобувачів освіти та забезпеченням освітніх переваг для осіб, що потребують особливої підтримки. Значною мірою наявність цієї суперечності пов'язана з відсутністю чіткого визначення змісту поняття освітньої дискримінації та споріднених із ним категорій.

Мета та завдання – визначити сутність і особливі ознаки освітньої дискримінації. Для досягнення поставленої мети вирішується завдання розгляду еволюції відповідного поняття і філософського аналізу сучасних інтерпретацій його змісту.

Методи дослідження. Вирішення поставлених завдань і досягнення визначеної мети дослідження здійснюються за допомогою використання аналізу філософсько-правових концепцій дискримінації, їх порівняння, критики й обґрунтування. Визначення еволюції поняття дискримінації здійснюється відповідно до вимог історизму і логічної послідовності. Виходячи із принципів об'єктивності, відображення, відносності, взаємодії та системності, устанавлюється зміст основних категорій теми і розглядається прояв пов'язаних із ними явищ і процесів.

Результати. Обравши курс на розбудову демократичної держави і приєднання до спільноти європейських країн, Україна здійснює заходи щодо подолання дискримінації в усіх сферах суспільного життя. Значні кроки робляться в законодавчому забезпеченні необхідних змін. Однак, незважаючи на деякі успіхи, дискримінацію в нашій країні повною мірою подолати не вдається. Серед причин такої ситуації особливе місце посідає існування відповідних стереотипів у свідомості значної кількості населення. Про це говорять правозахисники і міжнародні організації, що здійснюють моніторинг ситуації.

Однією зі сфер діяльності суспільства, у якій спостерігаються вияви дискримінації, є освіта. Це принаймні проголошували попередні очільники профільного міністерства. Лілія Гриневич у виступі на Другому Українському жіночому конгресі (далі – УЖК) зазначала, що в українських підручниках спостерігається чоловіче домінування [1], а Ганна Новосад у Facebook писала про те, що «окремі вибіркові предмети, ховаючись за факультативністю, містять відверту дискримінацію за всіма ознаками» [Цит. за: 2].

Три основні питання, на які необхідно відповісти під час вирішення проблеми дискримінації в будь-якій сфері, зокрема і в освіті, полягають у визначенні того, що таке дискримінація, за якими ознаками її виявляти, як її ліквідувати без породження якоїсь нової несправедливості.

Слово «дискримінація» у перекладі з латинської означає «відокремлення», «розділення», «розрізнення». В онлайн-словнику “Dictionary.com” зазначено, що відповідний термін починає вживатися з 1640–1650 рр. [3], однак до середини ХХ ст. він не мав широкого вжитку. Латинський термін “discriminatione” ужитий у творі Джона Локка «Послання про віротерпимість» [4], присвяченому проблемі подолання упередженого ставлення до людей через їхні релігійні переконання. Питання розрізнення людей за якимись ознаками цікавило не тільки і навіть не стільки філософів, скільки правознавців. Еммеріх де Ваттель використовував поняття дискримінації щодо відносин між різними народами, однак позначав його терміном, похідним від латинського слова “distinction”. У його відомій книзі «Право народів, або принципи природного права, які застосовуються в поведінці та справах нації та суверенів», написаній старофранцузькою мовою в 1757 р., для назви безпідставної заборони якомусь народові робити те, що дозволено всім іншим, ужито словосполучення “distinction injurieuse” [5, с. 119]. Українською воно може перекладатися як «шкідливе образливе розрізнення».

До середини ХХ ст. дискримінація головним чином пов'язувалася із проблемами міжнародного права. Вона не була предметом спеціальних досліджень із боку філософів і не викликала жвавих обговорень у широких колах громадськості. Активна боротьба за рівноправ'я жінок, що розгорнулася із середини ХІХ ст., фактично була спрямована проти статевої дискримінації, але слово «дискримінація» у гаслах і програмних документах феміністок першої хвилі ще не вживається. Немає його також у творах відомих борчинь за права жінок К. Цеткін та О. Коллонтай.

В енциклопедії «Britannica», виданій в 1911 р., та в Енциклопедичному словникові Брокгауза і Єфрона, опублікованому в 1890–1907 рр., спеціальних статей із назвою «Дискримінація» узагалі немає. Така стаття з'явилася в 9-му томі енциклопедії «Americana», який вийшов у 1918 р., та 22-му томі першого видання Великої радянської енциклопедії (далі – ВРЕ), що побачив світ у 1935 р. У першому випадку вона присвячувалася диференціальній чутливості, що є предметом експериментальної психології, а у другому – політиці, яка проводиться щодо іноземних громадян. Стаття ВРЕ мала стосунок до міжнародного права й обмежувалася такою інформацією: «Дискримінація – у міжнародному, зокрема торгово-політичному, побуті – режим, за яким фізичні та юридичні особи однієї держави ставляться в іншій державі в гірше становище, ніж те, яке надано місцевим законом аналогічним особам інших держав. Встановлення дискримінаційного режиму призводить зазвичай до застосування з боку іншої держави відповідних заходів у формі так званих реторсій і репресалій. Радянській державі доводиться часто боротися проти спроб буржуазних урядів проводити проти неї дискримінацію» [6, с. 537].

У 14-му томі другого видання ВРЕ, який побачив світ у 1952 р., про дискримінацію було написано значно більше. Тепер вона розглядається не лише в аспекті міжнародних відносин, але й в аспекті внутрішньої політики та стосунків між громадянами однієї держави. Серед різновидів дискримінації виділяються: расова, національна, статева, політична, релігійна, трудова [7, с. 427].

Звернення особливої уваги на проблему дискримінації після Другої світової війни пояснюється бажанням держав світу зробити неможливими виникнення нових масштабних збройних конфліктів та знайти ефективні засоби для зняття зовнішніх і внутрішніх суперечностей. Саме в післявоєнний період у науковій літературі з'являється багато робіт на тему дискримінації, а до правових актів національного і міжнародного рівня включаються положення про заборону обмеження прав людей за певними ознаками, для позначення якого використовується термін «дискримінація» (“discrimination”). Можна припустити, що цей термін набув поширення з легкої руки фахівців із міжнародного права, які готували текст Загальної декларації прав людини і які звикли упереджене ставлення до окремих груп людей називати дискримінацією.

Більшість сучасних держав включили до своїх конституцій та законів положення про заборону привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Однак, незважаючи на значну увагу до проблеми дискримінації та загальне засудження цього явища, офіційного визначення відповідного поняття, що було б єдиним для всіх підписантів відповідних міжнародних угод, дотепер сформулювати і юридично затвердити не вдалося.

Основні документи із прав людини обмежуються проголошенням права на захист від дискримінації або переліком ознак, на підставі яких вона забороняється. Так, у Загальній декларації прав людини 1948 р. зазначено: «Усі люди мають право на рівний захист від будь-якої дискримінації, що порушує цю Декларацію, і від якого б то не було підбурювання до такої дискримінації» (ст. 7). Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. містить статтю про заборону дискримінації за будь-якою ознакою (ст. 14). А Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 р. наголошує на тому, що «всякого роду дискримінація повинна бути заборонена законом, і закон повинен гарантувати всім особам рівний і ефективний захист проти дискримінації за будь-якою ознакою, як-от: раса, колір шкіри, стать, мова, релігія, політичні чи інші переконання, національне чи соціальне походження, майновий

стан, народження чи інші обставини» (ст. 26). Проте в усіх зазначених документах відсутня конкретизація того, що саме мається на увазі під терміном «дискримінація».

Дефініція зазначеного поняття надається в конвенціях, присвячених боротьбі з дискримінацією в різних галузях суспільних відносин. Відповідно до Конвенції про дискримінацію в галузі праці та занять 1958 р., термін «дискримінація» охоплює: а) будь-яке розрізнення, недопущення або перевагу, що робиться за ознакою раси, кольору шкіри, статі, релігії, політичних переконань, іноземного походження або соціального походження і призводить до знищення або порушення рівності можливостей чи поводження в галузі праці та занять; б) будь-яке інше розрізнення, недопущення або перевагу, що призводить до знищення або порушення рівності можливостей чи поводження в галузі праці та занять і визначається відповідним членом Організації після консультації із представницькими організаціями роботодавців і працівників, де такі є, та з іншими відповідними органами (ст. 1).

Аналогічним чином сутність дискримінації тлумачиться в міжнародних договорах, укладених у наступні роки. У Конвенції про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти 1960 р. (ст. 1), Конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 р. (ст. 1) та Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 р. (ст. 1) вона визначається як будь-яке розрізнення, виняток, обмеження чи перевага, оснований на певних ознаках.

Відповідно до наведених у конвенціях визначень дискримінації, головною її рисою є обмеження прав окремих осіб або груп через їхню відмінність від інших людей. В освіті виявами, за якими ідентифікується дискримінація, визнано: закриття для будь-якої особи або групи осіб доступу до освіти будь-якого ступеня або типу; обмеження освіти для будь-якої особи або групи осіб нижчим рівнем освіти; створення або збереження роздільних систем освіти або навчальних закладів для будь-яких осіб або групи осіб (крім випадків, коли роздільне навчання доповнює освітні можливості кожної з окремих груп); положення, несумісне з гідністю людини, у яке ставиться будь-яка особа або група осіб.

Тлумачення поняття дискримінації в українських законодавчих актах не зовсім збігається з інтерпретаціями, наведеними в міжнародних договорах. Так, у Законі України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» дискримінацією названа «ситуація, за якої особа та/або група осіб за їх ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними (далі – певні ознаки), зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі, встановленій цим Законом, крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними» (ст. 1). У даному документі до дискримінації віднесено не «будь-яке розрізнення, виняток, обмеження чи перевага», а лише ті з них, що є не виправданими, необґрунтованими і неправомірними.

Підхід до визначення поняття дискримінації, запропонований в українському законодавстві, має свої переваги і недоліки. З одного боку, він дозволяє уникнути суперечності між особливим ставленням до тих, хто раніше був обмежений у правах, і заборонаю дискримінації, що має бути забезпечена для всіх. З іншого боку, у разі такого тлумачення зазначеного поняття залишається без вичерпної відповіді філософське запитання, чому одні обмеження і переваги варто вважати дискримінаційними, а інші ні? Хто повинен визначати, чи має порушення принципів рівності об'єктивну і обґрунтовану мету, чи є способи її досягнення належними та необхідними? Чи достатньо зазначити в Законі, що якісь дії не вважаються дискримінацією, для того, щоб вони припинили бути дискримінацією за своєю сутністю? Варто згадати, що колись всі види дискримінації визнавалися кимось доречними, вони могли закріплюватися в законах та захищатися як правомірні дії судами відповідних країн.

Зокрема, апартеїд у Південно-Африканській Республіці вважався правомірною політикою, спрямованою на досягнення об'єктивно обґрунтованої мети. Значна частина населення країни і державна влада були переконані, що ця політика здійснювалася належним і необхідним чином.

Вона ґрунтувалася на відповідній теоретичній базі, підготовленій Південноафриканським бюро з вивчення расових відносин, і законах, ухвалених належним чином легітимним парламентом країни. Проте в сучасному світі мало хто наважиться виключити апартеїд зі списку класичних прикладів расової дискримінації на підставі того, що він визначався об'єктивними причинами і був легітимним. Політика апартеїду в наш час вважається дискримінаційною не тому, що вона була протизаконною чи безглуздою та невиправданою, а тому, що була несправедливою. У постмодерному світі сформувався негативне ставлення до дискримінації саме тому, що вона пов'язується з виявами несправедливості.

Чи може бути розрізнення людей за якимись ознаками, що супроводжуються нерівним ставленням до різних категорій населення, бути справедливим і таким, що не охоплюється поняттям дискримінації? У багатьох демократичних країнах світу тимчасове порушення принципів рівності, здійснення спеціального захисту, надання пільг і компенсацій із боку держави та встановлення державних соціальних гарантій окремим категоріям громадян, які потребують такої підтримки, вважається справедливим і допустимим.

Політика, що супроводжується тимчасовим порушенням принципів рівності заради подолання наслідків дискримінації, дістала назву «позитивні дії». У Законі України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» зазначено, що ця політика являє собою «спеціальні тимчасові заходи, що мають правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, спрямовану на усунення юридичної чи фактичної нерівності в можливостях для особи та/або групи осіб реалізовувати на рівних підставах права і свободи, надані їм Конституцією і законами України» (ст. 1), тобто всі ті відхилення від однакового ставлення, які, на думку прихильників даної політики, мають сприяти досягненню рівноцінних результатів. Застосування позитивних дій визнано в Законі одним з основних напрямів державної політики щодо запобігання та протидії дискримінації в нашій країні (ст. 7).

Концепція «позитивних дій» виникла не в Україні, а прийшла до нас із провідних країн Західного світу. Варто зазначити, що навіть у країнах зі сталою демократією вона ніколи не сприймалася однозначно, періодично спричиняла гострі дискусії серед громадськості. Висловлювалися думки, що такий підхід так само є дискримінацією, тільки тепер не щодо знедолених верств населення, а стосовно всіх інших категорій людей. Іноді така політика називається дискримінацією, хоча і характеризується визначенням «позитивна».

У новітній історії різних країн світу були випадки, коли супротивники «позитивної дискримінації» зверталися до суду, бо вважали, що вона порушує права тих, хто не потрапив до групи людей, які перебувають в особливому становищі. Відомим прикладом цього став позов, поданий проти Каліфорнійського університету білим американцем Аланом Беккі. Позивач звинуватив навчальний заклад у тому, що існуюча в ньому система набору студентів надавала переваги представникам інших рас і завадила йому вступити до університету. Свою правоту А. Беккі доводив тим, що його оцінки та тестові бали кращими за бали багатьох зарахованих до закладу вищої освіти представників меншин, і тим, що Чотирнадцята поправка до Конституції США гарантує рівність громадян США, а Закон про громадянські права 1964 р. забороняє дискримінацію за ознакою раси, кольору шкіри, релігійних переконань, статі чи етнічного походження.

У 1978 р. Верховний Суд США скасував несправедливу, на думку позивача, систему квотування, визнав її дискримінаційною щодо європеїдного претендента [8]. Було встановлено, що допустима з конституційного погляду система набору не може передбачати бронювання наперед визначеної кількості місць для представників меншин. Усім кандидатам повинна бути забезпечена можливість боротися за місце у виші, а расу або етнічне походження можна розглядати як додатковий «бал» на користь конкретного кандидата.

Своїм рішенням американський Верховний Суд не заборонив політику «позитивних дій», а зробив необхідним розмежування тих заходів, що стосуються «позитивних дій», і тих, що належать до «позитивної дискримінації». Допомогти розібратися в тому, чим вони різняться одне з одним, може інформація зі статті "Positive discrimination and positive action: why employers need to know the difference", опублікованої на сайті юридичної фірми з Великої Британії,

яка має назву “Coodes Solicitors”. Автор статті Філіп Саєрс акцентує увагу роботодавців на тому, що створення квот і наймання на роботу фізичних осіб суто на основі їхніх захищених характеристик (раса, стать, вік, інвалідність, релігія та сексуальна орієнтація) є позитивною дискримінацією, а вона заборонена у Великобританії Законом про рівність 2010 р. З іншого боку, віддання переваги представнику недостатньо представленої групи, який не поступається кваліфікацією всім іншим претендентам, може вважатися виявом позитивних дій, що стали законними у країні із 2011 р. [9].

Отже, можна зробити висновок, що в деяких країнах із розвинутою демократією головну відмінність позитивних дій від позитивної дискримінації вбачають у тому, що вони не порушують прав тих, хто не належить до бенефіціарів. За прикладом правових держав світу відповідну вимогу до позитивних дій закріпили також в українському законодавстві. У ст. 6 Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» зазначено, що «не вважаються дискримінацією дії, які не обмежують права та свободи інших осіб і не створюють перешкод для їх реалізації, а також не надають необґрунтованих переваг особам та/або групам осіб за їх певними ознаками, стосовно яких застосовуються позитивні дії».

Якщо використовувати запропонований підхід до освітньої галузі, то недискримінаційним варто вважати таке особливе ставлення до суб'єктів освіти, яке не обмежує прав інших учасників освітнього процесу. Надання певним категоріям населення переваг під час зарахування до закладу освіти або прийому на роботу може розцінюватися як недискримінаційна «позитивна дія» лише за умови, що пільговики не поступаються своїм конкурентам за рівнем підготовленості. А здійснення у процесі освіти додаткової підтримки осіб з особливими освітніми потребами може не перетворитися на дискримінацію стосовно інших здобувачів освіти лише тоді, коли останні отримуватимуть такі ж якісні освітні послуги, які вони мали б за відсутності в їхньому оточенні осіб з особливими освітніми потребами.

Висновки. Виходячи із вищезазначеного, можна зробити висновки про те, що в освітньому середовищі України спостерігаються вияви освітньої дискримінації. Для запобігання та протидії їй у країні ухвалені закони і ратифіковані відповідні міжнародні угоди. На підставі визначень дискримінації, що наведені в міжнародних і національних нормативних актах, освітню дискримінацію можна розуміти як ситуацію, за якої особа та/або група осіб за їхніми ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження прав у галузі освіти, виявами якого є: закриття або обмеження доступу до освіти через нижчий освітній рівень; використання практики роздільного навчання без забезпечення рівних можливостей для всіх здобувачів освіти; створення для окремих осіб або груп людей освітніх умов, що несумісні з гідністю людини. Одним із засобів ліквідації дискримінаційних відносин і досягнення дійсної рівності в різних галузях суспільства, зокрема й в освіті, вважається реалізація спеціальних заходів, що дістали назву «позитивні дії». Ця політика передбачає надання преференцій тим групам населення, які були або продовжують бути жертвами дискримінаційного ставлення. Ці преференції не являють собою позитивну або зворотну дискримінацію, оскільки не супроводжуються обмеженням прав та свобод інших осіб і не створюють перешкод для їхньої реалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гриневич Л. Дівчата становлять 79% вступників на гуманітарні науки та мистецтво і лише 23% – на інженерні спеціальності : виступ на 2-му УЖК. *Міністерство освіти і науки України*. 2018. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/divchata-stanovlyat-79-vstupnikiv-na-gumanitarni-naukita-mistectvo-i-lishe-23-na-inzhenerni-specialnosti-liliya-grinevich-na-2-mu-uzhk> .
2. Братюк Ю. Міносвіти працює над впровадженням політики гендерної рівності в шкільній освіті. *Zaxid.net*. 14 грудня 2019 р. URL: https://zaxid.net/minosviti_pratsyuye_nad_vprovadzhennnyam_politiki_gendernoyi_rivnosti_v_shkilniy_osviti_n1494655.

3. Discrimination. *Online Etymology Dictionary*. 2020. URL: <https://www.dictionary.com/browse/discrimination>.

4. Locke John. *Epistola de tolerantia ad clarissimum virum T.A.R.P.T.O.L.A.* Front Cover John Locke. Apud Justum ab Hoeve, 1689. URL: https://books.google.com.ua/books/about/Epistola_de_tolerantia_ad_clarissimum_vi.html?id=7xNjAAAAcAAJ&redir_esc=y.

5. Vattel Emer de. *Le droit des gens, ou Principes de la loi naturelle, appliqués à la conduite et aux affaires des Nations et des Souverains*, 2 vol. A Londres : M.DCC.LVIII, 1758. URL: <https://oll.libertyfund.org/titles/vattel-le-droit-des-gens-ou-principes-de-la-loi-naturelle-2-vols>.

6. Большая советская энциклопедия / гл. ред. О. Шмидт. Москва : СЭ, 1935. Т. 22 : Джуца – Договор торговый. URL: http://www.1543.su/pub/bse/BSE-1/22_Djzuza-Dogo.pdf.

7. Большая советская энциклопедия / гл. ред. : С. Вавилов, Б. Введенский. Москва : СЭ, 1952. Т. 14 : Демосфен – Докембрий. URL: http://www.1543.su/pub/bse/BSE-2/14_Demo-Doke.djvu.

8. *Regents of Univ. of California v. Bakke*, 438 U. S. 265, 1978. Justia Legal Resources, 2020. URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/438/265>.

9. Sayers P. Positive discrimination and positive action: why employers need to know the difference, 2019. URL: <https://codes.co.uk/blog/positive-discrimination-and-positive-action-why-employers-need-to-know-the-difference>.

REFERENCES

1. Hrynevych L. (2018). *Divchata stanovliat 79% vstupnykiv na humanitarni nauky ta mystetstvo i lyshe 23% – na inzhenerni spetsialnosti: vystup na 2-mu UZhK [Girls make up 79% of entrants to the humanities and arts and only 23% – to engineering specialties: performance at the 2'nd UZHk.]*. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/divchata-stanovlyat-79-vstupnykiv-na-gumanitarni-nauki-ta-mistectvo-i-lishe-23-na-inzhenerni-specialnosti-liliya-grinevich-na-2-mu-uzhk>.

2. Bratiuk Yu. *Minosvity pratsiue nad vprovadzhenniam polityky hendernoi rivnosti v shkilni osviti [The Ministry of Education is working on the implementation of gender equality policy in school education]*. Zaxid.net. 14 hrudnia 2019. URL: https://zaxid.net/minosviti_pratsyuye_nad_vprovadzhenniam_politiki_gendernoyi_rivnosti_v_shkilniy_osviti_n1494655.

3. Discrimination. *Online Etymology Dictionary*, 2020. URL: <https://www.dictionary.com/browse/discrimination>.

4. Locke John. *Epistola de tolerantia ad clarissimum virum T.A.R.P.T.O.L.A.* Front Cover John Locke. Apud Justum ab Hoeve, 1689. URL: https://books.google.com.ua/books/about/Epistola_de_tolerantia_ad_clarissimum_vi.html?id=7xNjAAAAcAAJ&redir_esc=y.

5. Vattel Emer de. *Le droit des gens, ou Principes de la loi naturelle, appliqués à la conduite et aux affaires des Nations et des Souverains*, 2 vol. A Londres: M.DCC.LVIII, 1758. URL: <https://oll.libertyfund.org/titles/vattel-le-droit-des-gens-ou-principes-de-la-loi-naturelle-2-vols>.

6. *Bolshaia sovetskaia entsyklopedyia [The Great Soviet Encyclopedia]*. / hlav. red. O. Shmydt. Т. 22: Dzhutsa – Dohovor torhoviy. Moskva: SE, 1935. URL: http://www.1543.su/pub/bse/BSE-1/22_Djzuza-Dogo.pdf.

7. *Bolshaia sovetskaia entsyklopedyia [The Great Soviet Encyclopedia]*. / hlav. red. S.Y. Vavylov y B.A. Vvedenskyi. Т. 14: Demosfen – Dokembryi. Moskva: SE, 1952. URL: http://www.1543.su/pub/bse/BSE-2/14_Demo-Doke.djvu.

8. *Regents of Univ. of California v. Bakke*, 438 U.S. 265, 1978. Justia Legal Resources, 2020. URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/438/265>.

9. Sayers, P. Positive discrimination and positive action: why employers need to know the difference, 2019. URL: <https://codes.co.uk/blog/positive-discrimination-and-positive-action-why-employers-need-to-know-the-difference>.

Lisitsin Vitaliy Viktorovich

Candidate of Philosophy,
Associate Professor at the Department of Philosophy
and Social and Humanities Sciences
Municipal Institution “Zaporizhzhia Regional Institute
of Continuing Pedagogical Education” of Zaporizhzhia Regional Council
57A Nezalezhnosti Ukrainy str., Zaporizhzhia, Ukraine

THE CONCEPT OF EDUCATIONAL DISCRIMINATION: FORMATION, DEVELOPMENT, MODERN INTERPRETATION

The article examines the problem of the emergence and evolution of the concept of educational discrimination, analyzes its content in philosophical and legal interpretations. The problem of discrimination observed in education attracts increased attention of the public and scholars, especially in times of deteriorating economic situation and exacerbation of social contradictions. The current pandemic situation in various countries around the world makes people especially sensitive to violations of the principles of equality and justice and determines the relevance of the theory and practice of overcoming discrimination.

The issue of discrimination in education has been actively studied by foreign and domestic scholars for the last few decades, but the problem of defining the content of the very concept of educational discrimination still remains insufficiently studied. In modern educational relations there is a contradiction between the provision of legal guarantees of protection against discrimination for all categories of students and the provision of educational preferences for certain individuals. This contradiction needs to be resolved at the philosophical and legal levels. To a large extent, the solution to this problem depends on a clear definition of the meaning of the concept of educational discrimination and related categories. For the sake to reveal the essence of discrimination and its characteristic features, the article examines the definitions of the corresponding concept, which are provided in international legal acts and laws of Ukraine. The identification of the specific component of the definition of the concept of educational discrimination is carried out by comparing its features with the features of the policy of affirmative action, which is used in the education of Ukraine and other socially oriented states.

The study of the evolution of the concept of discrimination allowed concluding that in the modern sense the term «discrimination» began to be used in the second half of the twentieth century, which was reflected in the anti-discrimination international agreements adopted during this period.

The educational discrimination is a situation in which a person or group of persons on some grounds is subject to restrictions on rights in the field of education in the form of: closing or restricting access to education due to lower educational level; use of the practice of separate learning without providing equal opportunities for all students; creating educational conditions for certain individuals or groups of people that are incompatible with human dignity.

Key words: educational discrimination, affirmative action, justice, equality, segregation.